ब्राह्मणा एव दृश्यन्ते तऽएते वै देवा अकृतादो यद्ब्राह्मणा यदन्वाहार्यमाहरति तानेव तत्प्रीणातीति · दक्षिणा चऽर्त्विग्भ्यो दीयते · तस्माद्ब्राह्मणा एव ऋत्विजो न क्षत्रियवैश्या इति सिद्धान्तः । ब्राह्मणा एवऽर्त्विज इति नियमः क्रत्वर्थः यतोऽब्राह्मणस्यार्त्विज्ये क्रतुवैगुण्यमेव दृश्यते । रामायणे (१. ५१. १३.) क्षत्रियो याजको यस्य चण्डालस्य विशेषतः कथं सदसि भोक्तारो हविस्तस्य सुरऽर्षय इति · तथा राजयाजकयाज्यस्य विनश्यति यथा हविरित्यब्राह्मणार्त्विज्ये हविर्विनाशः स्मृतः · तथा प्रतिग्रहोऽधिको विप्रे याजनाध्यापने तथेति स्मृतेश्च (याज्ञवल्क्य° १. ११८.) । अत एवाग्न्यधिश्रितस्य भक्षणप्रतिषेधात् क्षत्रियवैश्ययोरिष्टौ यजमानभागस्यापि होम एव विहितो न भक्षणमिति ॥ ॥ इदानीमिदं विचार्यते · चित्रया यजेत पशुकामः द्वादशाहमृद्धिकामा उपेयुः स्वर्गकामस्यऽर्तपेय (२२. ८. १०.) इत्येवमादीनां फलयुक्तानां कर्मणामारम्भे किं कर्तुर्याथाकाम्यम् उतावश्यं तेषां करणमिति । तत्र विधिबलादवश्यंकरणे प्राप्तऽआह ·

फलयुक्तानामारम्भे याथाकामी फलार्थित्वात् ॥ १० ॥ फलयुक्तानां फलसम्बद्धानां काम्यानां कर्मणां द्वादशाहादीनामारम्भे कर्मणां कर्तुर्याथाकामी स्यात् कर्तुर्याथाकाम्यं भवेत् इच्छया प्रवृत्तिः स्यादित्यर्थः । कुतः फलार्थित्वात् फलमर्थयते याचतऽइति फलार्थी · यतः तस्य फलार्थिनः फलप्राप्त्यर्थं कर्म विधीयते नान्यस्य तेन यः फलं प्राप्तुं वाञ्छति स फलयुक्तानि कर्माणि तत्प्राप्त्यर्थं करोति नान्यः । काममनतिक्रम्य यथाकामम् यथाकाममित्यस्य भावो याथाकामी याथाकाम्यमित्यर्थः · ब्राह्मणादित्वाद्यथाकामशब्दस्य गुणवचनब्राह्मणादिभ्यः कर्मणि चेति (पा° ५. १. १२४.) ष्यञ्प्रत्ययः · यथा स्वभावात्तलन्तं स्त्रियां वर्तते एवं ष्यञन्तमपि क्वचित्स्त्रियां वर्तते यथौचिती वैदग्धी याथाकामीति पदवृत्तौ · तेन क्वचित्तदन्तं स्त्रियां नपुंसके च वर्तते · यदा स्त्रियां तदा ष्यञः पित्वात्पित्कौरादिभ्यश्चेति (पा° ४. १. ४१.) ङीष् यस्येति चेत्यकारलोपः (पा° ६. ४. १४८.) कृल्स्तद्धितस्येति (पा° ६. ४. १५०.) यकारलोपः · यथा औचित्यमौचितीति तथैव याथाकाम्यं याथाकामीति समानार्थं रूपद्वयम् । तस्मात्फलयुक्तानां काम्यकर्मणामारम्भे कर्तुर्याथाकाम्यमिति सिद्धान्तः ॥ एवं सर्वकर्मस्विच्छयानुष्ठानप्राप्तावाह ·